

КУЦИН А. В.,
аспірант кафедри цивільного права
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 347.4

УМОВИ ТА ПІДСТАВИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття присвячена визначенню особливостей настання цивільно-правової відповідальності органів місцевого самоврядування. З'ясовані умови та підстави настання цивільно-правової відповідальності органів місцевого самоврядування. Визначено специфічні умови настання цивільної правової відповідальності органів місцевого самоврядування – особливий суб'єкт та публічно-правова сфера виникнення відповідних відносин.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність, органи місцевого самоврядування, деліктні правовідносини, підстави та умови юридичної відповідальності.

Статья посвящена определению особенностей наступления гражданско-правовой ответственности органов местного самоуправления. Выявлены условия и основания наступления гражданско-правовой ответственности органов местного самоуправления. Определены специфические условия наступления гражданской правовой ответственности органов местного самоуправления – особый субъект и публично-правовая сфера возникновения соответствующих отношений.

Ключевые слова: гражданско-правовая ответственность, органы местного самоуправления, деликтные правоотношения, основания и условия юридической ответственности.

The article is devoted to the definition of the peculiarities of the onset of civil liability of local self-government bodies. The conditions and grounds for the civil legal responsibility of local self-government bodies are established. It is proved that local self-government bodies can act as subjects of both contractual and non-contractual civil liability. Specific conditions of the civil legal liability of local self-government bodies are determined: a special subject and the public-law sphere of the occurrence of the relevant relations.

Key words: civil liability, local self-government bodies, tort relations, grounds and conditions of legal liability.

Вступ. Запорука стабільності цивільних правовідносин – виконання учасниками цивільних відносин власних обов'язків (абсолютних та договірних). Стимулювати таке становище покликане ефективне правове регулювання у сфері цивільних відносин, що має передбачати комплекс заходів та гарантій забезпечення стабільності цивільних правовідносин. Серед загальноприйнятих способів юридичного забезпечення стабільності цивільних правовідносин виділяється закріплення в нормах законодавства юридичних наслідків за невиконання або неналежне виконання суб'єктами цивільного права обов'язків, зобов'язань, що пов'язані з порушенням суб'єктивних цивільних прав інших суб'єктів цивільного права (цивільно-правова відповідальність).

Згідно зі ст. 140 Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох

сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Цивільне законодавство (ч. 2 ст. 2, ч. 1 ст. 169 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України) визначає територіальні громади учасниками цивільних відносин (разом з фізичними, юридичними особами, державою, Автономною Республікою Крим, іноземними державами й іншими суб'єктами публічного права), які діють у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин.

Територіальні громади набувають і здійснюють цивільні права й обов'язки через органи місцевого самоврядування в межах їхньої компетенції, встановленої законом. Органи місцевого самоврядування можуть бути суб'єктами цивільно-правової відповідальності, але особливості правового статусу органів місцевого самоврядування визначають характерні риси деліктних правовідносин за їх участю. Даний факт актуалізує необхідність докладного вивчення особливостей цивільно-правової відповідальності органів місцевого самоврядування в межах науки цивільного права.

Питання юридичної відповідальності органів місцевого самоврядування достатньо вивчене в галузевих юридичних науках (конституційного, адміністративного права). Питання юридичної відповідальності органів місцевого самоврядування стали предметом дослідження таких учених, як: Н. Плахотнюк, Н. Писаренко, А. Коваленко, Ю. Делія, С. Болдирев, В. Бондаренко, В. Яцук та інші. Однак проблематика саме цивільно-правової відповідальності органів місцевого самоврядування досліджувалася фрагментарно, у невід'ємному зв'язку з відповідальністю державних органів, тому потребує теоретичного переосмислення з урахуванням надбань реформи місцевого самоврядування.

Постановка завдання. Метою статті є визначення підстав для настання цивільно-правової відповідальності органів місцевого самоврядування.

Результати дослідження. Місцеве самоврядування, відповідно до тексту Європейської хартії, визначається як право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання й управління суттєвою часткою державних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення [1]. Реалізація органами місцевого самоврядування власних повноважень неможлива без залучення останніх до всього спектра суспільних відносин. Виконання покладених на органи місцевого самоврядування обов'язків передбачає прямий або опосередкований вплив на зміст цивільних правовідносин у межах територіальної громади, адже під час виконання їхніх функцій (нормотворчої, установчої, контрольної, правоохоронної) органи місцевого самоврядування обмежують чи розширюють коло цивільних прав та обов'язків членів територіальної громади. Рішення органів місцевого самоврядування можуть також впливати на можливість практичної реалізації вже наявних прав і обов'язків осіб. Весь спектр впливу діяльності органів місцевого самоврядування на права й обов'язки суб'єктів цивільного права можна поділити на вплив у межах повноважень органів місцевого самоврядування та з дотриманням норм чинного законодавства (законний), незаконний вплив (рішення, ухвалені з порушенням закону) та формально законний (рішення, ухвалені зі зловживанням нормами закону).

Порушення нормотворчих процедур, вихід за межі повноважень та ухвалення рішень, що суперечать чинному законодавству чи інтересам територіальної громади, органами місцевого самоврядування можуть спричинити негативні наслідки для суб'єктів права, що належать до суб'єктів правового регулювання підзаконних актів органів місцевого самоврядування. у свою чергу, органи місцевого самоврядування вчиняють правопорушення і повинні підлягати юридичній відповідальності. Нормативне закріплення юридичної відповідальності органів місцевого самоврядування є протиправом, які надані місцевому самоврядуванню, запорукою недопущення зловживання владою на місцевому рівні, гарантією дотримання законності та реалізації прав і свобод людини й громадянина [3, с. 165].

О. Іоффе визначав цивільно-правову відповідальність як санкцію за правопорушення, наслідок, встановлений у законі на випадок його порушення [2, с. 208]. Сучасний підхід до визначення цивільно-правової відповідальності передбачає більш широкий функціонал цивільно-правової відповідальності, однак сутність загалом залишається однаковою – ци-

вільно-правова відповідальність передбачає несприятливі наслідки для порушника. Суб'єкт цивільної відповідальності – той, хто не виконав свого правового обов'язку [5, с. 39].

Загальною юридичною підставою для всіх видів юридичної відповідальності вважається порушення норми права. Фактично ж підставою для цивільно-правової відповідальності є правопорушення як юридичний факт.

Цивільно-правова відповідальність передбачена за порушення як абсолютних, так і зобов'язальних прав, тобто невиконання цивільних обов'язків, що покладені на особу законом, призводить до недоговорного виду відповідальності, а порушення умов договору – до догосвірної цивільно-правової відповідальності [4, с. 25]. Згідно із цивільним законодавством, органи місцевого самоврядування, відповідно до їхніх повноважень, можуть укладати цивільно-правові договори, а отже, органи місцевого самоврядування можуть виступати як суб'єкти догосвірної та недогосвірної цивільно-правової відповідальності. У зв'язку із цим не можемо погодитися з висновком Г. Чайки, що шкода публічними органами завдається суто у сфері публічних правовідносин [7].

Загальною умовою цивільної правової відповідальності є склад цивільного правопорушення, який охоплює наявність завданої шкоди, протиправність поведінки того, хто завдав шкоди, причинний зв'язок між поведінкою особи та шкідливим наслідком, вину того, хто завдав шкоду. Однак не кожна протиправна дія може бути підставою для відповідальності за завдану шкоду. Деякі дії, що призводять до шкідливих наслідків, по суті не є протиправними. Протиправними є дії, які порушують норми законодавства і суб'єктивні права громадян, а незаконними – тільки ті дії, що порушують норму закону чи підзаконного акта. Тут варто звернути увагу на те, що у відносинах із публічним елементом нівелюються традиційні для приватного права характеристики правомірної та протиправної поведінки, адже рішення органів місцевого самоврядування можуть завдавати шкоди іншим суб'єктам цивільного права, однак дані рішення будуть ухвалюватися в межах повноважень органів місцевого самоврядування та з дотриманням норм законодавства. У відносинах із публічним елементом на перший план виходить критерій законності або незаконності ухваленого рішення, а не факт завдання шкоди [6, с. 295]. Однак для виникнення деліктного зобов'язання органу місцевого самоврядування недостатньо лише порушення норми публічного права, необхідно встановити факт порушення суб'єктивного цивільного права або охоронюваного законом інтересу, захист яких передбачений нормами цивільного права.

Згідно зі ст. 1166 ЦК, майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної особи або юридичної особи, компенсується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Завдання шкоди органами місцевого самоврядування належить до спеціальних деліктів і є окремим видом відповідальності. Для настання деліктної відповідальності держави, крім загальних умов, потрібні спеціальні: спеціальний суб'єкт – той, хто завдав шкоди; особлива сфера його діяльності [7, с. 28].

Право на компенсацію завданої матеріальної шкоди виникає за умови, що рішення, дія чи бездіяльність органу місцевого самоврядування, що спричинили шкоду, були незаконними, а сама шкода була завдана під час здійснення ними їхніх повноважень [8, с. 109].

Висновки. Особливості правового статусу органів місцевого самоврядування як суб'єкта цивільного права визначають умови та підстави для притягнення органів місцевого самоврядування до цивільно-правової відповідальності. Серед специфічних умов настання цивільної правової відповідальності органів місцевого самоврядування можна виділити особливий суб'єкт та публічно-правову сферу дії суб'єкта цивільно-правової відповідальності.

Публічно-правовий статус органів місцевого самоврядування надає характерних рис і цивільним правопорушенням, що вчиняються такими органами, адже критерій протиправності дій чи рішень органів місцевого самоврядування доповнюється незаконним характером рішення, дії чи бездіяльності.

Список використаних джерел:

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування / за заг. ред. А. Яценюка. К.: Парлам. вид-во, 2007. 680 с.
2. Иоффе О. Избранные труды: в 4 т. СПб., 2003. Т. 1. 572 с.
3. Иванова Т. Відповідальність органів і посадових осіб муніципальної влади в Україні: історико-правовий аналіз. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 1. С. 164–175.
4. Мироненко В. Цивільно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності. Юридична наука. 2011. № 6. С. 24–30.
5. Петрицин Н. Деякі проблеми визначення суб'єкта цивільної відповідальності. Адвокат. 2012. № 6. С. 38–41.
6. Хоменко М. Противоправность в системе условий возмещения вреда, причиненного органами государственной власти, их должностными и (или) служебными лицами. Частное право. 2013. № 1. С. 294–302.
7. Чайка Г. До питання про цивільно-правову відповідальність державних органів. Віче. 2013. № 16. С. 27–29.
8. Шкляр С. Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання у правовідносинах з органами антимонопольного комітету України. К.: Юстиніан, 2015. 200 с.

СЛІПЧЕНКО А. С.,

аспірант кафедри

цивільно-правових дисциплін

(Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна)

УДК 347.1

КОНСТИТУТИВНЕ ПРАВОНАБУТТЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ОБОРОТІ

У статті досліджується конститутивне правонабуття. Робиться висновок, що, оскільки йому притаманні всі ознаки правонаступництва, воно є різновидом останнього і разом із транслятивним входить до поняття похідного правонабуття.

Ключові слова: правонабуття, правонаступництво, конститутивне правонаступництво, правонаступник, правопередник, набувач.

В статье исследуется конститутивное правоприобретение. Делается вывод, что, поскольку ему присущи все признаки правопреемства, оно является разновидностью последнего и вместе с транслятивным входит в понятие производного правоприобретения.

Ключевые слова: правоприобретение, правопреемство, конститутивное правопреемство, правопреемник, правопредшественник, приобретатель.

The article explores the constitutive right acquisition. It is concluded that since all the signs of succession are inherent in it, it is a kind of the succession, and, together with the translational, it enters into the concept of a derivative right acquisition.

Key words: legal acquisition, succession, constitutive succession, successor, predecessor, acquirer.

